

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-35>

УДК 338.43:351.863

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ НАРОЩУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ГАЛУЗЕВІЙ СИСТЕМІ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF INCREASING EXPORT POTENTIAL IN THE INDUSTRY SYSTEM OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

Трусова Наталя Вікторівна

доктор економічних наук, професор,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9773-4534>

Trusova Natalia

Dmytro Motorny Tavria State Agrotechnological University

У статті розглянуто науково-методичного підходу до нарощування експортного потенціалу в галузевій системі аграрного сектора України за наявності об'єктивних гео економічних ризиків. Науково-методичний підхід передбачає, визначення вагомих властивостей зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів, які найбільше впливають на рівень нарощування експортного потенціалу в країні, а також ідентифікацію в галузевій системі аграрного сектора економіки компонент експортного потенціалу, що не обмежують можливості збільшення валютних надходжень від зовнішньоторговельних операцій. Наведено методичний інструментарій оцінювання експортного потенціалу зернового підкомплексу в галузевій системі аграрного сектора економіки. Представлено функціонально-ресурсний аналіз індикаторів нарощування експортного потенціалу зернового підкомплексу в галузевій системі аграрного сектора. За таким підходом увага фокусується, по-перше, на процесах, пов'язаних із використанням імпортової сировини в зерновому виробництві сільськогосподарської продукції; по-друге, на напрямках ефективної співпраці суб'єктів зернового виробництва з зовнішніми партнерами; по-третє, на етапах розрахунку продовольчої безпеки експортного ланцюга суб'єктів зернового виробництва. При цьому, процедура оцінки стану безпеки зернового підкомплексу держави через ресурсну компоненту дозволяє діагностувати експортні можливості суб'єктів зовнішньоторговельних операцій за наявності численних гео економічних ризиків, що диференціюються за допомогою експертної оцінки на індикаторні (прогнозні), ресурсно-функціональні, програмно-цільові (комплексні). Розроблено модель безпечного експортного ланцюга зернового підкомплексу в галузевій системі аграрного сектора економіки, а також модель багатоканальної системи обслуговування експортного ланцюга.

Ключові слова: експортний потенціал, глобальні виклики, зерновий підкомплекс, аграрний сектор, гео економічні ризики.

The article considers a scientific and methodological approach to increasing export potential in the sectoral system of the agricultural sector of Ukraine in the presence of objective geoeconomic risks. The scientific and methodological approach involves determining the significant properties of foreign economic activity of entities that most affect the level of increasing export potential in the country, as well as identifying in the sectoral system of the agricultural sector of the economy components of export potential that do not limit the possibility of increasing foreign exchange earnings from foreign trade operations. Methodological tools for assessing the export potential of the grain subcomplex in the sectoral system of the agricultural sector of the economy are presented. A functional and resource analysis of indicators of increasing export potential of the grain subcomplex in the sectoral system of the agricultural sector is presented. According to this approach, attention is focused, firstly, on the processes associated with the use of imported raw materials in grain production of agricultural products; secondly, on the areas of effective cooperation of grain production entities with external partners; thirdly, on the stages of calculating the food security of the export chain of grain production entities. At the same time, the procedure for assessing the state of security of the grain subcomplex of the state through

the resource component allows diagnosing the export capabilities of foreign trade entities in the presence of numerous geoeconomic risks, which are differentiated by expert assessment into indicator (forecasting), resource-functional, program-target (complex). A model of a safe export chain of the grain subcomplex in the branch system of the agricultural sector of the economy, as well as a model of a multi-channel export chain service system, has been developed. The level of security of the grain subcomplex in the sectoral system of the agricultural sector of the country's economy is equal to the productivity of servicing the export chain by product group, which is involved from outsourcing, during the current period and is formed by the logistics services center.

Keywords: export potential, global challenges, grain subcomplex, agricultural sector, geoeconomic risks.

Постановка проблеми. Нарощування експортного потенціалу аграрного сектора України передбачає вихід на нові ринки, ідентифікацію потенційних можливостей суб'єктів виробництва із оцінкою цільових параметрів їх експортної діяльності, ліквідації «вузьких місць» в зовнішній торгівлі із поглибленням традиційного формату міжнародних відносин, які, на жаль, частково відповідають геополітичним вимогам європейських країн, оскільки в більшості випадків вони охоплюють лише стандартні інструменти здійснення експортно-імпорتنних операцій.

Окреслена проблематика особливо актуальна в контексті модернізовані технологічних потужностей суб'єктів аграрного виробництва із поглибленою інноваційною основою вирощування сільськогосподарських культур, зміною споживчого попиту, зняття обмежень на розширення збуту експортної продукції в підкомплексах аграрного сектора, який генерує обсяг валютного доходу по відношенню до світових цін та змінює експортну інфраструктуру економіки за умови надання послуг логістичних агенцій, забезпечуючи, таким чином, сприятливі можливості для зміцнення конкурентних позицій аграрної сфери в системі зовнішньої торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні у зовнішній торгівлі на перший план вийшли нетарифні обмеження, тобто заходи політики, які не відносяться до звичайних мит, але які можуть потенційно впливати на експортні можливості країни шляхом зміни обсягу торгівлі сільськогосподарської продукції або цінової політики, або обсягу та цінової політики одночасно [1; 16]. Їх застосування у світі постійно зростає, через залучення ресурсів для забезпечення експортних можливостей суб'єктів різних підкомплексів та секторів економіки. Ці питання розглядаються в роботах класиків політичної економії, такими як: С. Benson, Е. Clay, Р. Green [20], С. Eicher, К. Carl, М. John, М. Staatz [21], W. Eide [22], А. Kay [23]. Організаційно-економічні та інші засади регулювання розвитку експорт-

ного потенціалу аграрного сектора економіки досліджувались у працях таких учених: Г. М. Андрушко, Р. Дудяк, В. Колодійчук [2], М. Болдуєв [4], Н. Буняк [6], Ю. Герушенко [7], Ю. Гуменюк [8], Н. Клименко [10]. О. Яценко, Н. Невзляд [19].

Формування цілей дослідження. Метою дослідження є обґрунтування науково-методичного підходу до нарощування експортного потенціалу в галузевій системі аграрного сектора України за наявності об'єктивних геоекономічних ризиків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Імплементация економічних інструментів нарощування експортного потенціалу в галузевій системі аграрного сектора здійснюється на засадах науково-методичного підходу, який передбачає, по-перше, визначення вагомих властивостей зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів, які найбільше впливають на рівень нарощування експортного потенціалу в країні; по-друге, ідентифікація в галузевій системі аграрного сектора економіки компонент експортного потенціалу, що не обмежують можливості збільшення валютних надходжень від зовнішньоторговельних операцій. Логічно, що експортний потенціал в галузевій системі аграрного сектора економіки характеризує: обсяг ресурсів, що спроможні реалізовуватись на зовнішніх ринках [7]; частка експортної продукції в загальних обсягах чистого доходу суб'єктів аграрного виробництва [8]; рівень платоспроможності суб'єктів аграрного виробництва з зовнішньоторговельних відносинах [3]; рівень організації ресурсного забезпечення зовнішньоекономічних операцій суб'єктів та їх здатність відповідати міжнародним стандартам якості і безпечності експортної продукції [5; 10].

Здійснюючи композиційну оцінку експортного потенціалу в галузевій системі аграрного сектора країни необхідно звертати увагу не стільки на компоненти економіко-ресурсних складових, скільки на процеси, що їх супроводжують. При цьому, В. Соколовська пропонує виокремлювати процеси ресурсного забезпе-

чення експортного потенціалу (виробничого, фінансового, трудового, інноваційного, технологічного) через мобілізаційні можливості галузі, яка здатна у певний проміжок часу досягти стратегічних цілей зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів аграрного виробництва [15]. К. Селезньова акцентує увагу на діалектичній єдності процесів нарощування експортного потенціалу зернового підкомплексу за сукупність стимулюючих та дестимулюючих чинників зовнішньоекономічної діяльності [16].

Оскільки зерновий підкомплекс відіграє суттєвий вплив на нарощування експортного потенціалу країни, тому нами сформовано поетапне методичне оцінювання кількісних та якісних індикаторів досліджуваного об'єкту в галузевій системі аграрного сектора для визначення композиційної цілісності результативної величини (рис. 1).

Методичною основою оцінки експортного потенціалу зернового підкомплексу в галузевій системі аграрного сектора економіки країни є квотування експорту в структурі зовнішньоторговельних операцій суб'єктами зернового виробництва.

На наш погляд, для цих цілей необхідно використовувати коефіцієнти, які свідчать про межу інтеграції галузі зернового виробництва у систему світового господарства. Тобто, на міжнародному ринку сільськогосподарської продукції це частка експорту зернового підкомплексу в ВВП країни. В цій методиці необхідно звернути увагу на такі показники:

– співвідношення експортної квоти (Ex / GDP) до кількості здійснених зовнішньоторговельних операцій (P), [13]:

$$Ex_i = Ex_i / GDP_i / P, \quad (1)$$

– коефіцієнт участі у зовнішньоторговельних операціях у вигляді відношення частки країни (галузі, підкомплексу) у світовому експорті до частки країни (галузі, підкомплексу) у світовому ВВП, [14]:

$$CPIDL_i = \frac{Ex_i / Ex_c}{GDP_i / GDP_c}, \quad (2)$$

де, GDP_i – валовий внутрішній продукт i -ї країни, USD; GDP_c – світовий валовий внутрішній продукт країни, USD; Ex_i – експорт i -ї країни, USD; Ex_c – світовий експорт, USD. Вважається: якщо $CPIDL_i \geq 1$, то це свідчить про активну участь в зовнішньоторговельних

Рис. 1. Методичний інструментарій оцінювання експортного потенціалу зернового підкомплексу в галузевій системі аграрного сектора економіки

Джерело: побудовано за даними [9; 11; 12]

операціях та, відповідно, реалізацію потенціалу галузі, підкомплексу;

– коефіцієнт ефективності експорту i -ї країни (галузі, підкомплексу), [14]:

$$Ex_i = \frac{Ex_i / P_i \times Ex_i / GDP_c \times 100}{Ex_c / P_c \times Ex_i / GDP_i}, \quad (3)$$

де, Ex_i – ефективність експорту i -ї країни, USD; GDP_c – світовий ВВП країни, USD; P_i та P_c – відповідно, кількість здійснених зовнішньоторговельних операцій i -ї країни та світу;

– коефіцієнт виявленої відносної переваги [18]:

$$OA_{ij} = \ln[(Ex_{ij} / Im_{ij}) / (Ex_i / Im_i)], \quad (4)$$

де, OA_{ij} – показник відносної переваги i -ї країни за j -м товаром; Ex_i та Im_i – експорт та імпорт i -ї країни; Ex_{ij} та Im_{ij} – експорт та імпорт j -го товару i -ї країни. Відповідно, якщо $OA_{ij} \geq 0$, то для j -го товару i -ї країна має відносну перевагу (реалізує свій зовнішньоторговельний потенціал) в експорті відносно інших країн і навпаки.

Методика оцінювання експортного потенціалу зернового підкомплексу в галузевій системі аграрного сектора економіки держави сконцентрована на комплексному функціонально-ресурсному аналізі індикаторів, в межах якого виокремлюють три групи параметрів (рис. 2).

За таким підходом увага фокусується, по-перше, на процесах, пов'язаних із використанням імпортової сировини в зерновому

виробництві сільськогосподарської продукції; по-друге, на напрямках ефективної співпраці суб'єктів зернового виробництва з зовнішніми партнерами; по-третє, на етапах розрахунку продовольчої безпеки експортного ланцюга суб'єктів зернового виробництва.

При цьому, процедура оцінки стану безпеки зернового підкомплексу держави через ресурсну компоненту дозволяє діагностувати експортні можливості суб'єктів зовнішньоторговельних операцій за наявності численних геоелекономічних ризиків, що диференціюються за допомогою експертної оцінки на індикаторні (прогнозні), ресурсно-функціональні, програмно-цільові (комплексні) [24]. Д. Савін та Г. Карх припускають [25], якщо (y_-) та (y_+) – це мінімальна (min) та максимальна (max) обсяг експорту продукції зернового виробництва на європейському ринку, тоді (Ey) уособлює в собі середній обсяг експорту із загального обсягу виробництва (S), а c – експортна ціна одиниці експортної продукції. Відповідно, величина потенційних витрат на страхування експортної продукції зернового підкомплексу, що потенційно може бути реалізована на світовий ринок може мати ймовірну величину економічного ризику. Тобто її втрати будуть дорівнювати $y_a = \alpha Ey$, де $0 \leq \alpha \leq 1$ – коефіцієнт.

В цьому випадку, загальна величина страхової суми буде дорівнювати CSy_a . Страхові витрати зернового підкомплексу при ймовір-

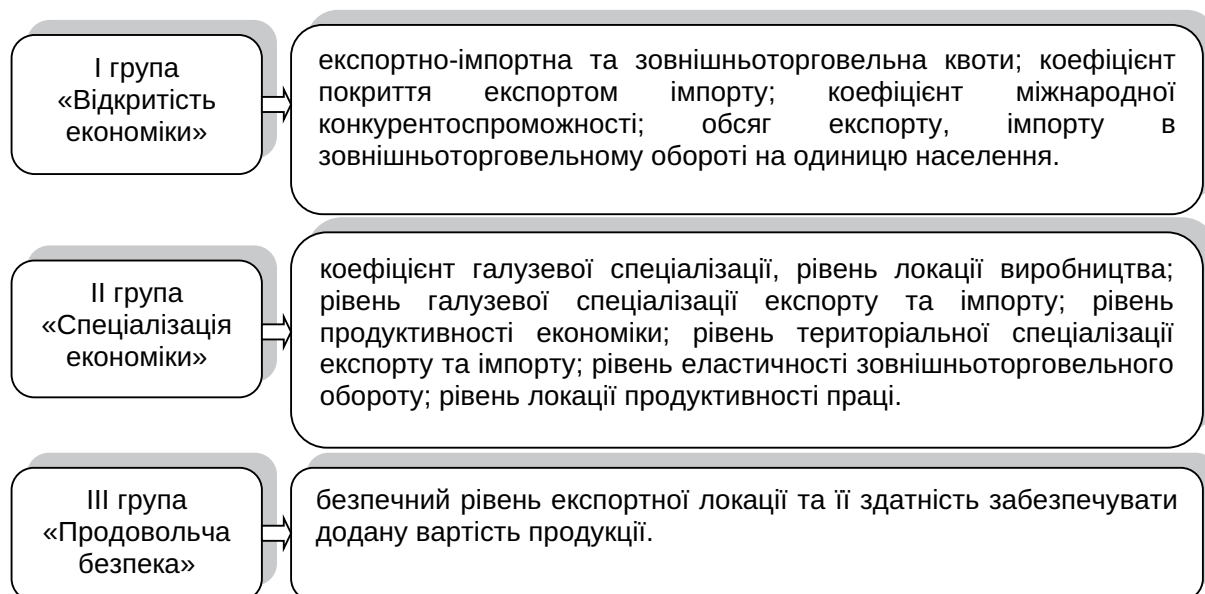

Рис. 2. Функціонально-ресурсний аналіз індикаторів нарощування експортного потенціалу зернового підкомплексу в галузевій системі аграрного сектора

Джерело: побудовано за даними [17]

ній втраті експортної продукції будуть дорівнювати: $\pi = \delta c S y_a$, де $0 \leq \delta \leq 1$ – ставка страхового посередника в експортній угоді на європейському ринку. Параметр $0 \leq \gamma \leq 1$ – означає державну підтримку зернового підкомплексу з бюджету. Отже, суб'єкти зернового підкомплексу повинні заплатити страховим посередникам величину $(1 - \gamma)^\pi$; страхове відшкодування при настанні геоекономічних ризиків буде дорівнювати: $r = cS(y - y_a)_+$. Нижній індекс (+) є функцією Хевісайда. Якщо величина (y_a) є ставкою страхування експортної продукції зернового виробництва на європейському ринку з ймовірністю настання $(P(y \leq y_a) = p_a)$, тоді величина $(1 - p_a)$ є потенційним доходом суб'єктів зернового підкомплексу від експортної угоди на європейському ринку; ймовірна величина (p_a) є доходом, який буде компенсований страховим посередником. Таким чином, у суб'єктів зернового підкомплексу є два критерії оцінки стабільності: середній одержуваний дохід і рівень стабільності продажу експортної продукції, який задається відповідним рівнем ймовірності [25].

Застосування в логістичному ланцюзі критеріїв оцінки рівня продовольчої безпеки зернового підкомплексу в галузевій системі аграрного сектора економіки держави дозволяє скоротити терміни перевезень вантажів, зменшити обсяг втрати експортної продукції та пришвидшити беззбитковість розвитку суб'єктів зернового виробництва в поточному та майбутньому періоді [25]. Методичний підхід до оцінки експортного ланцюга, що забезпечує стабільний рівень продовольчої

безпеки зернового підкомплексу в галузевій системі аграрного сектора економіки країни представлено на рис. 3.

Виокремлюють математичну моделі аутсорсингу (обслуговування експортного ланцюга суб'єктів зернового підкомплексу) з метою поліпшення прогнозування обсягу експорту продукції. Для їх побудови використовують теорію масового обслуговування з певними обмеження [25]:

обслуговування експортного ланцюга із перевезення продукції зернового підкомплексу розглядається як несталий (випадковий) процес з коливаннями продуктивності в часі.

Випадкова величина потоку заявок на перевезення експортної продукції розглядається як інтервал часу між періодом замовлення на перевезення продукції, яка представлена формулою (5), [25]:

$$f(t) = \lambda^{-\lambda t}, \quad (5)$$

де, λ – інтенсивність потоку заявок на перевезення експортної продукції зернового підкомплексу, заявка/год.; t – поточний час, в якому моделюється процес вантажо-перевезень.

В якості критерію інтенсивного потоку заявок на перевезення експортної продукції зернового підкомплексу визначається як сумарна продуктивність транспортних засобів – Wn , тонн/год. (рис. 4).

Система обслуговування експортного ланцюга зернового підкомплексу є багатоканальною (складається з N каналів перевезення вантажів n -автомобілями), де S_0, S_1, S_2, S_n – стан системи, а Wmc – продуктивність одного транспортного засобу (рис. 4).

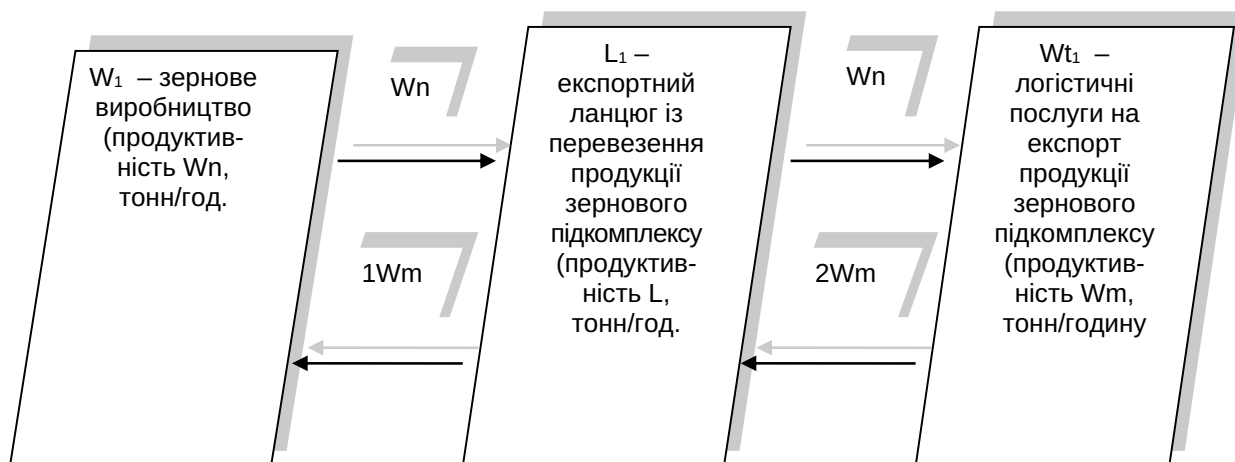

Рис. 3. Модель безпечного експортного ланцюга зернового підкомплексу в галузевій системі аграрного сектора економіки

Джерело: побудовано за даними [25]

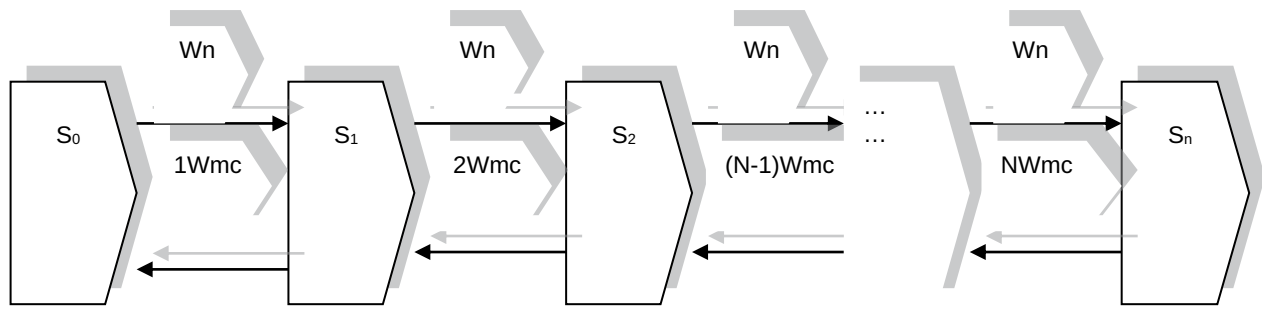

Рис. 4. Модель багатоканальної системи обслуговування експортного ланцюга

Джерело: побудовано за даними [25]

Представлені структурі моделі логістичних послуг (рис. 3) за багатоканальною системою обслуговування (рис. 4), відповідно до теорії дослідження операцій, розглядаються як графи станів [25]. Стан W_1 – система перебуває в очікуванні вантажу; експортний ланцюг L_1 та транспортні засоби $1W_{mc}$ вільні. Стан L_1 – експортний ланцюг враховує прогнозний обсяг перевезень продукції, маршрути та кількість транспортних засобів. Стан $1W_{mc}$ – всі елементи системи обслуговування враховують сукупний обсяг перевезень продукції. Стрілками з ліва на право показано інтенсивність заявок на перевезення вантажу, W_n ; стрілки з права на ліво – інтенсивність обслуговування експортного ланцюга зернового підкомплексу [25].

На основі графа станів експортного ланцюга (рис. 3) формується система диференціальних рівнянь, які дозволяють визначити ймовірність перебування системи в будь-якому із станів експортного ланцюга. У лівій частині рівняння розташована похідна ймовірності стану експортного ланцюга; права частина містить кількість похідних логістичного ланцюга, які дорівнюють кількості стрілок в даному стані. Якщо стрілка направлена зі стану експортного ланцюга, то відповідна похідна логістичного ланцюга має знак «мінус», якщо стрілка спрямована в стан експортного ланцюга – ставиться знак «плюс». Кожна похідна дорівнює добутку інтенсивності на ймовірність стану експортного ланцюга з якого виходить стрілка.

Безпечний стан багатоканальної системи обслуговування експортних перевезень зернового підкомплексу за умови впливу загроз визначається за такими похідними, де: стан S_0 – всі n -автомобілі вільні і знаходяться в очікуванні вантажу; S_1 – один автомобіль виконує рейс, решта n -автомобілів вільні; S_2 – два автомобілі виконують рейс, n -автомобілі

вільні; S_n – всі n -автомобілі виконують рейс, вільних транспортних засобів немає. Відповідно інтенсивність потоку заявок (W_n) визначається як сумарна продуктивність транспортних засобів, тонн/ год.

Згідно рис. 4, інтенсивність обслуговування експортного ланцюга дорівнює продуктивності автомобіля (W_{mc}); при наявності n -автомобілів інтенсивність обслуговування буде дорівнювати $(N \times W_{mc})$, [25]:

тобто,

$$\begin{aligned} \frac{dp_0}{dt} &= -W_{np0} + W_{mc}p_1 \\ \frac{dp_1}{dt} &= -(W_n + W_{mc}) \times p_1 + W_{np0} + 2W_{mc}p_2, \\ \frac{dp_2}{dt} &= -(W_n + 2W_{mc}) \times p_2 + W_{np1} + 3W_{mc}p_3, \dots \end{aligned} \quad (6)$$

.....

$$\frac{dp_n}{dt} = -NW_{mc}p_n + W_{np_{n-1}}.$$

Рівень безпеки зернового підкомплексу в галузевій системі аграрного сектора економіки країни дорівнює продуктивності обслуговування експортного ланцюга за групою продукції. При цьому система обслуговування експортного ланцюга, залучається із аутсорсингу, протягом поточного періоду та формується центром логістичних послуг.

Узагальнюючи вищезазначене, необхідно зазначити, що методика оцінювання експортного потенціалу зернового підкомплексу в галузевій системі аграрного сектора економіки країни об'єктивно не може вважатися єдиною, оскільки з огляду на багатоаспектність компонент досліджуваного об'єкту, відбувається поєднання різних економічних інструментів щодо формування інфраструктурної, зовнішньоторговельної та міжгалузевої сфери.

Висновки. Таким чином, повноцінні глобалізаційні виміри експортного потенціалу

в галузевій системі аграрного сектора України не обмежується лише ситуативним перманентним нарощуванням обсягів експорту продукції. Це стратегічно вивіреним процес системного розвитку та забезпечення високої ефективності інших видів зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів зернового підкомплексу, формування ресурсної, інфраструктурної, логістичної підсистеми для активізації зовнішньоторговельних операцій із збуту продукції, зміцнення позиції суб'єктів в експортному ланцюзі європейського ринку зерна із поглибленням форм і практик міжнародного співробітництва.

Проте, вплив глобальних викликів на нарощування експортного потенціалу зернового підкомплексу має значно ширший перелік чинників, а, відтак, аспекти зовнішньоторго-

вельної політики держави щодо нейтралізації геоекономічних ризиків (тобто, інтернаціоналізація українського сировинного ринку при динамічному сплеску фінансової допомоги МФВ та інших зацікавлених міжнародних партнерів у поглинанні зернового виробництва на території України з подальшим витіснення вітчизняних товаровиробників із зовнішньої торгівлі та із міждержавних об'єднань) потребують посилення, узгодження та адаптивних дій. Належна увага, до зазначених дестабілізуючих чинників потребує більш якісної і стратегічно зорієнтованої політики суб'єктів зернового підкомплексу для формування та реалізації їх зовнішньоторговельних можливостей. Своєю чергою, це потребує обґрунтування дієвих інструментів державної політики здатних активізувати відповідні процеси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Авксентієва І. В. Оцінка експортного потенціалу підприємства. *Економіка та держава*. 2006. № 4. С. 55–57.
2. Андрушко М. І., Дудяк Р. П., Колодійчук В. А. Зернопродуктовий підкомплекс АПК як об'єкт логістичного управління. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Логістика. 2004. № 499. С. 136–140.
3. Березін О. В., Карпенко Ю. В. Теорія і практика забезпечення ефективного використання потенціалу торговельних підприємств. Полтава : ІнтерГрафіка, 2012. 203 с.
4. Болдуєв М. В. Державне регулювання регіонального агропромислового комплексу. Запоріжжя : КПУ, 2009. 304 с.
5. Бойко С. М. Експортний потенціал ринку насіння соняшнику та продуктів його переробки в Україні. Київ : Знання, 2005. 211 с.
6. Буняк Н. М. Механізм зовнішньоекономічної діяльності на ринку насіння зернових колосових культур. *Економіка АПК*. 2019. № 2. С. 42–47.
7. Герушенко Ю.О. Експортний потенціал сфери виробництва як фактор підвищення рівня безпеки національної економіки. Львів : Інфо-ТАРА, 2016. 277 с.
8. Гуменюк Ю. В. Стратегії розвитку зернопродуктового підкомплексу АПК для забезпечення продовольчої безпеки країни та комплексного розвитку сільського господарства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 2. С. 147–152.
9. Зрайло І. І. Обґрунтування методичних характеристик оцінювання зовнішньоекономічного потенціалу зернопродуктового підкомплексу АПК. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 2. С. 39–42.
10. Клименко Н. А. Менеджмент експортно-імпортного потенціалу АПК України. *Науковий вісник НАУ*. 1998. № 4. С. 191–199.
11. Кредісов А. І. Управління зовнішньоекономічною діяльністю. Київ : Фенікс, 1997. 448 с.
12. Лапін Є. В. Оцінка економічного потенціалу підприємства: монографія. Суми : ІТД «Університетська книга», 2004. 360 с.
13. Меламед М. Валовий внутрішній продукт України та його податковий потенціал. *Вісник НБУ*. 2005. № 5. С. 24–33.
14. Попова О.Л. Економічний механізм сталого розвитку аграрної сфери. Київ : Знання. 2009. 240 с.
15. Соколовська В. М. Формування експортного потенціалу підприємства в сучасних умовах господарювання. *Ефективна економіка*. 2012. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/&op=1&z=1092>
16. Селезньова К. В. Обґрунтування факторів впливу на розвиток експортного потенціалу підприємства. *Вісник НТУ ХПІ. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва*. 2013. № 45 (1018). С. 102–115.
17. Шило І. В. Система показників оцінки зовнішньоекономічного потенціалу міста. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. Серія: Логістика. 2008. № 633. С. 781–787.

18. Шлюсарик Б. Міжнародна конкурентна позиція країн: досвід Польщі. Донецьк : ДУЕП, 2004. 324.
19. Яценко О. М., Невзляд Н. Г. Розвиток експортного потенціалу аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія: Економічні науки*. 2015. № 3(90). С. 39–48.
20. Benson C., Clay E. J., Green R. H. Food Security in Sub-Saharan Africa, IDS. Brighton: University of Sussex, 1986. 26 p.
21. Eicher C., Carl K., John M., Staatz M. Agricultural Development in the Third World. Baltimore: John Hopkins University Press, 1990. 118 p.
22. Eide W. B. Proceedings of the Agriculture. *Virginia: Nutrition Linkage Workshop*. 1990. Vol. 1. P. 35–36.
23. Kay A. The MacSharry reforms of the Common Agricultural Policy: a challenge to public choice theory. PhD thesis, University of Nottingham, 1997. 333 p.
24. Podolskaya T., Nizhelskaya D. Directions of reorienting exports and improving export's state support due to an unfriendly nature actions by a number of foreign states. *The EURASEANs: journal on global socio-economic dynamics*. 2022. Vol. 5(36). P. 7–13.
25. Savin D. A., Karkh G. V. The influence of the process approach on the efficiency of the logistics system of the enterprise. *I.I. Mechnikova Scientific Bulletin of Odesa National University*. 2018. Vol. 4(11). P. 28–31.

REFERENCES:

1. Avksentieva, I. V. (2006). Otsinka eksportnoho potentsialu pidpriemstva [Assessment of the export potential of the enterprise]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 4, pp. 55–57.
2. Andrushko, M. I., Dudyak, R. P., Kolodychuk, V. A. (2004). Zernoproduktovy pidkompleks APK yak ob'ekt lohistychnoho upravlinnia [Grain-product subcomplex of the agricultural complex as an object of logistics management]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»*. Seriya: Lohistyka, no. 499, pp. 136–140.
3. Berezin, O. V., Karpenko, Yu. V. (2012). Teoriia i praktyka zabezpechennia efektyvnoho vykorystannia potentsialu torhovelnykh pidpriemstv [Theory and practice of ensuring the effective use of the potential of commercial enterprises]. Poltava: InterGrafika. 203 p. (in Ukrainian)
4. Bolduyev, M. V. (2009). Derzhavne rehuliuвання rehionalnoho ahropromyslovoho kompleksu [State regulation of the regional agro-industrial complex]. Zaporizhzhia: KPU. 304 p. (in Ukrainian)
5. Boyko, S. M. (2005). Eksportnyi potentsial rynku nasinnia soniashnyku ta produktiv yoho pererobky v Ukraini [Export potential of the sunflower seed market and its processing products in Ukraine]. Kyiv: Znannia. 211 p. (in Ukrainian)
6. Bunyak, N. M. (2019). Mekhanizm zovnishnoekonomichnoi diialnosti na rynku nasinnia zernovykh kolosovykh kultur [Mechanism of foreign economic activity in the grain seed market]. *Ekonomika APK*, 2019. No. 2. P. 42–47.
7. Gerushenko, Yu. O. (2016). [Export potential of the production sector as a factor in increasing the level of security of the national economy]. Lviv: Info-TARA. 277 p. (in Ukrainian)
8. Gumenyuk, Yu. V. (2019). Stratehii rozvytku zernoproduktovoho pidkompleksu APK dlia zabezpechennia prodovolchoi bezpeky krainy ta kompleksnoho rozvytku silskoho hospodarstva [Development strategies for the grain product subcomplex of the Agricultural Complex to ensure the country's food security and the comprehensive development of agriculture]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 2, pp. 147–152.
9. Zrailo, I. I. (2018). Obgruntuvannia metodychnykh kharakterystyk otsiniuvannia zovnishnoekonomichnoho potentsialu zernoproduktovoho pidkompleksu APK [Substantiation of methodological characteristics of assessing the foreign economic potential of the grain-product subcomplex of the agricultural complex]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 2, pp. 39–42.
10. Klymenko, N. A. (1998). Menedzhment eksportno-importnoho potentsialu APK Ukrainy [Management of the export-import potential of the agricultural complex of Ukraine]. *Naukovyi visnyk NAU*, no. 4, pp. 191–199.
11. Kredisov, A. I. (1997). Upravlinnia zovnishnoekonomichnoiu diialnistiu [Management of foreign economic activity]. Kyiv: Feniks. 448 p. (in Ukrainian)
12. Lapin, E. V. (2004). Otsinka ekonomichnoho potentsialu pidpriemstva [Assessment of the economic potential of an enterprise: monograph]. Sumy: ITD «Universytetska knyha». 360 p. (in Ukrainian)
13. Melamed, M. (2005). Valovy vnutrishnii produkt Ukrainy ta yoho podatkovyi potentsial [Gross domestic product of Ukraine and its tax potential]. *Visnyk NBU*, no. 5, pp. 24–33.
14. Popova, O. L. (2009). Ekonomichniy mekhanizm staloho rozvytku aharnoi sfery [Economic mechanism of sustainable development of the agricultural sector]. Kyiv: Znannia. 240 p. (in Ukrainian)

15. Sokolovska, V. M. (2012). Formuvannia eksportnoho potentsialu pidpriemstva v suchasnykh umovakh hospodariuvannia [Formation of export potential of an enterprise in modern economic conditions]. *Efektivna ekonomika*, no. 4. Available at: <http://www.economy.nauka.com.ua/&op=1&z=1092> (accessed August 14, 2025)
16. Seleznyova, K.V. (2013). Obgruntuvannia faktoriv vplyvu na rozvytok eksportnoho potentsialu pidpriemstva [Substantiation of factors influencing the development of the export potential of an enterprise]. *Visnyk NTU KhPI. Seriya: Tekhnichniy prohres i efektyvnist vyrobnytstva*, no. 45(1018), pp. 102–115.
17. Shylo, I. V. (2008). Systema pokaznykiv otsinky zovnishnoekonomichnoho potentsialu mista [System of indicators for assessing the foreign economic potential of a city]. *Visnyk NU «Lvivska politekhnika». Seriya: Lohistyka*, no. 633, pp. 781–787.
18. Shlyusaryk, B. (2004). Mizhnarodna konkurentna pozytsiia krain: dosvid Polshchi [International competitive position of countries: the experience of Poland: monograph]. Donetsk: DUEP. 324 p. (in Ukrainian)
19. Yatsenko, O. M., Nevzlyad, N.G. (2015). Rozvytok eksportnoho potentsialu aharnoho sektoru ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Development of export potential of the agricultural sector of the economy of Ukraine in the context of globalization]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo. Seriya: Ekonomichni nauky*, no. 3(90), pp. 39–48.
20. Benson, C., Clay, E. J., Green, R. H. (1986). Food Security in Sub-Saharan Africa, IDS. Brighton: University of Sussex. 26 p.
21. Eicher, C., Carl, K., John, M., Staatz, M. (1990). Agricultural Development in the Third World. Baltimore: John Hopkins University Press. 118 p.
22. Eide, W. B. (1990). Proceedings of the Agriculture. *Virginia: Nutrition Linkage Workshop*, no. 1, pp. 35–36.
23. Kay, A. (1997). The MacSharry reforms of the Common Agricultural Policy: a challenge to public choice theory. PhD thesis, University of Nottingham. 333 p.
24. Podolskaya, T., Nizhelskaya, D. (2022). Directions of reorienting exports and improving export's state support due to an unfriendly nature actions by a number of foreign states. *The EURASEANs: Journal on global socio-economic dynamics*, no. 5(36), pp. 7–13.
25. Savin, D. A., Karkh, G. V. (2018). The influence of the process approach on the efficiency of the logistics system of the enterprise. *I.I. Mechnikova Scientific Bulletin of Odesa National University*, 4(11), pp. 28–31.